

LOG19

LOG19

of

Het gefictionaliseerde verslag

van

het tweede spoor

flip strang

Brave New Books
Amsterdam

Alle overeenkomsten tussen personages in dit boek en bestaande niet-publieke personen berusten op louter toeval en zijn niet bedoeld.

© Flip Strang
Omslagontwerp E&F Berkel-Enschot
Amsterdam 2022

ISBN: 978 94 644 8557 8

els

*“Het woord, zeide hij. De sleutel van het geluk ...
Thrasyllus, is het geluk niet de hersenschim?
Is het geluk niet vroom zich te schikken onder zijn Noodlot,
en is het geheime woord niet dit trotsche:
WEES UW EIGEN GODHEID...??”*

(Louis Couperus, Antiek toerisme)

VOORAF

Dit verslag is een ongewoon document, want Leesgenootschap Ons Genoegen 2019, kortweg LOG19 genoemd, beperkte zich, achteraf gezien tot zijn eigen verbazing, niet tot leesactiviteiten alleen: het ging totaal onverwacht een 'tweesporenbeleid' voeren.

Eind 2020 besloten de leden, zij het na enige aarzeling, dat ze het gedeelte van hun twintig bijeenkomsten dat ze de 'bijpraaf' noemen, verwerkt wilden zien in een verslag. Op het eerste gezicht lijkt dat een simpele klus, maar omdat ze bang zijn dat er ernstige problemen zullen ontstaan wanneer dit overzicht in verkeerde handen valt, hebben zij een buitenstaander ingeschakeld die een bijzondere werkwijze heeft voorgesteld. Zij willen namelijk wel het proces beschreven hebben zoals zich dat heeft afgespeeld, maar zij willen kost wat kost voorkomen dat zij erin worden herkend.

Onderstaand fragment geeft in grote lijnen de discussie weer die voorafging aan hun verzoek.

Middagbijeenkomst donderdag, 12 november 2020

.....

“Genoeg over dat gestoorde gedoe daar,” zei Mathijs, “want ik zit bij wijze van spreken op het randje van mijn stoel om te horen wat jullie ervaringen zijn bij de anonimiseur die jullie hebben bezocht. Begrijpt hij wat jullie en onze bedoeling is? Biedt hij een aantrekkelijk perspectief? Kom op, vertel!”

Johannes begon verslag te doen hoe dat gesprek was verlopen. “Goed, je gaat dus eerst wat babbelen, eerst even zorgen voor een aangename sfeer. Hij had in zijn study, zo noemt hij zijn studeerkamer, interessante dingen aan de muur hangen en dan ben je al snel in gesprek.”

Barend onderbrak hem. “Onze entree was mooi. Johannes wilde dicht bij onze bedoelingen blijven en daarom stelde hij me voor als Barend. Mocht hij ooit mijn verslagjes lezen, dan ontdekt hij dat dat niet mijn echte naam is.”

Johannes ging verder. “Ik heb hem uiteengezet dat wij met zes man, met zes pensionado's, een klein leesgezelschap vormen, ik heb verteld hoe het tot stand is gekomen en wat voor aanpak wij hanteren. Allemaal zaken die niet erg spectaculair zijn en waar hij dus ook niet van opkeek. Toen ik zei dat er tijdens het bijpraafgedeelte voornemens zijn ontwikkeld die totaal niets met onze leesactiviteiten te maken hebben, zag je aan hem dat

hij nieuwsgierig begon te worden, maar we hadden besloten niets over onze bijzondere plannen te vertellen. Hij wilde graag weten waar wij dan mee bezig waren geweest, maar we hebben gezegd dat we het daar nog even niet over zouden hebben want we willen eerst weten of we met elkaar in zee zullen gaan. Jij verder, Barend?”

“Ja, ik heb het toen gehad over mijn verslagjes per bijeenkomst, over Thomas zijn notities en over de wens van sommigen van ons om daar een geheel van te maken en dat aan ieder van ons beschikbaar te stellen. Maar ik heb hem meteen verteld dat er enige terughoudendheid bestaat want het bekendmaken van de plannen waar wij in het bijpraatgedeelte mee bezig zijn geweest, kan ons schade toebrengen. Om hem gerust te stellen heb ik hem gezegd dat hij niet moest denken dat wij in vunzige sferen of zo verzeild zijn geraakt: wat wij wilden doen, ligt op een volkomen ander vlak maar het kan ons in het gunstigste geval wel stevige reputatieschade berokkenen. In grote lijnen heb ik onze situatie uiteengezet. Binnen onze groep is het voorstel gedaan om die verslagjes te anonimiseren. Dat is ons al gelukt met de namen: in de tekstjes zijn die allemaal al vervangen door pseudoniemen, maar we vinden dat niet genoeg. Naar ons idee moeten alle elementen die een spoor kunnen vormen richting ons zessen, worden geëlimineerd, maar dat is een klus waar ik niet aan wil beginnen omdat ik denk dat ik erin verstrikt raak. Ik ben bijvoorbeeld bang dat ik in mijn streven om allerlei herkenbare zaken te neutraliseren fouten ga maken. Ik ben namelijk niet gewend om dit soort teksten te schrijven, dat heb ik nog nooit gedaan.”

Johannes ging verder. “Toen vroeg hij ons of we thuis of bijvoorbeeld bij vrienden hebben doorverteld wat er in het bijpraatgedeelte is besproken. Barend en ik zeiden dat we, als we al eens iets van die avonden naar buiten brachten, het praktisch altijd betrekking had op boeken die we hebben besproken. Maar goed, dat moeten jullie ook maar eens bij jezelf nagaan. Als je werkelijk praktisch ieder spoor wilt wissen, dan is volgens hem de beste werkwijze om op papier een nieuw gezelschap te formeren dat in zijn samenkomsten wel de lijn van de verslagen aanhoudt, maar waar je voor buitenstaanders praktisch alle herkenbaarheid uitfiltert. Je voegt gebeurtenissen toe, andere haal je weg, je voert andere personen op, je past rolwissels toe.”

“Rolwissels?” vroeg Diederik.

“Ja, dan bedoelt hij bijvoorbeeld,” ging Johannes verder, “dat je een vrouw laat zeggen of doen wat eigenlijk een man heeft gezegd en gedaan, en omgekeerd. Hij adviseerde ook om voor onze woonplaats geen bestaande locatie te gebruiken: dus geen Den Bosch, Tilburg of Breda of zo, maar een fictieve plaats die je eigenlijk samenstelt door kenmerken van andere steden en dorpen samen te voegen. Hij noemt het procedé dat

hij voorstelt, fictionaliseren. Je bouwt de verslagjes om naar een fictieve werkelijkheid, maar je blijft daarbij wel dichtbij de lijn, bij de rode draad. Ik weet niet of ik duidelijk genoeg ben, maar ik probeer zo nauwkeurig mogelijk weer te geven hoe hij het heeft gezegd. Barend en ik hebben er wel vertrouwen in.”

“Het lijkt me een godvergeten moeilijke klus, als ik het zo hoor”, zei Thomas.

“Dat zeiden wij ook,” antwoordde Barend, “maar zijn reactie was dat het voor hem een stuk simpeler is omdat hij buitenstaander is. Hij kijkt op afstand naar wat er is gezegd en gedaan en dat vertaalt hij, dat fictionaliseert hij. ‘Jullie hebben het allemaal van heel dichtbij beleefd,’ zei hij, ‘en daarom is het voor jullie veel lastiger.’”

“Ik was er, zoals jullie je herinneren, aanvankelijk niet zo voor geporteerd om de verslagjes van Barend te bewerken en te verspreiden,” zei Johannes, “maar ik vind zijn verhaal, zijn aanpak overtuigend. Ik zou wel met hem in zee durven te gaan.”

“En wanneer ga je hem vertellen van onze plannen,” vroeg Diederik, “en wat als hij dan gillend wegloopt?”

“Daar is hij de figuur niet naar en we moeten maar eens bedenken of we hem iets van een geheimhoudingsverklaring kunnen laten tekenen. Het is altijd de vraag wat de waarde daarvan is, maar ga eens na of dat zin heeft.”

“Ik voel wel voor zijn aanpak,” zei Thomas, “maar ik kan me het resultaat ervan niet goed voorstellen. Kunnen we hem niet een soort proeve van bekwaamheid laten afleggen, dan weten we meteen hoe zijn methode in de praktijk uitpakt en hij kan ons ervan overtuigen dat zijn manier van werken, fictionaliseren, alle sporen wist?”

“Daar voel ik ook wel voor”, zei Mathijs. “Barend, heb jij ook notities van hoe onze groep bij elkaar is gekomen?”

“Daar heb ik wel wat van op schrift staan,” was zijn antwoord, “en ik kan dat nog wel wat aanvullen als dat nodig is.”

“Dan stel ik voor,” ging Mathijs verder, “dat we hem vragen om op gefictionaliseerde wijze de totstandkoming van ons gezelschap te beschrijven, een, zeg maar, fictieve reconstructie op papier te zetten en laten we het geen proeve van bekwaamheid noemen want dat lijkt mij een beetje een motie van wantrouwen, maar we beschouwen het wel als zodanig. Akkoord?”

Een reconstructie van LOG19

Dit is een poging om op verzoek van de leden na uitvoerige gesprekken met twee van hen de totstandkoming van dit genootschap te reconstrueren.

Barend en Hendrik zijn beiden woonachtig in Leydonk, een forensendorp dat dicht bij het Brabantse Zandwijk ligt. Het zijn, zoals dat heet, goeie kennissen van elkaar: ze waren beiden lid van dezelfde plaatselijke tennisvereniging, hebben tegelijk in het bestuur ervan gezeten en hebben vaak met en tegen elkaar gespeeld. Toen er op een gegeven moment te regelmatig blessures gingen optreden, hebben ze hun rackets opgeborgen, maar omdat ze van mening waren dat een mens af en toe toch wat moet bewegen, zijn ze, aanvankelijk los van elkaar, gaan golfen. Met tennis haalden ze een redelijk niveau maar op de golfbaan bleek al snel dat hun aanleg voor deze sport vrij beperkt is: hun golfmaten beschouwen hen niet als natuurtalenten. Tot vreugde van verschillende pro's namen zij de nodige lessen en dat heeft ertoe geleid dat ze nu met enige regelmaat met vrienden en kennissen, en soms met elkaar, gezellig keuvelend hun balletjes lopen te zoeken.

Op een warme voorjaarsdag zaten zij op het terras wat bij te komen nadat ze achttien holes hadden gelopen. Toen de eerste dorst was gelest met een 'gele peter' en een 'rooie annie', begon Barend op een wat mopperige toon te klagen dat hij toch enigszins teleurgesteld was in zijn pensionadoschap.

"Ik houd mijn kranten en tijdschriften wel bij, maar toch vind ik dat ik aan het indutten ben. Waarin vind je nu nog enigszins intellectuele prikkels? In Leydonk wordt gebabbeld, gebridget, gegolfd en naar Netflix gekeken, maar daar blijft het dan ook bij en daar word ik niet echt blij van!"

"Ja, dat is ons lot", stelde Hendrik. "Iedereen heeft het erover dat je pas echt kunt gaan genieten als je je pensioen hebt bereikt, maar achteraf beseft je hoe je genoten hebt van je werk. We hebben soms onmogelijke dingen gedaan of moeten doen die nogal eens gepaard gingen met de nodige stress, maar het waren enerverende tijden en ik begrijp wat je bedoelt en voelt als je het over indutten hebt."

Een week of vier later kwam Hendrik op hetzelfde terras terug op dit gesprek. "Je houdt je kranten en je tijdschriften bij, zei je, maar lees jij

nog wel eens een boek. Een roman, een studie?”

Barend schudde het hoofd. “Nee, dat komt er maar niet van: af en toe ga ik langs bij De Zandwijkse Boekhandel en dan sta ik wel eens met een boek in mijn handen en denk ik, zal ik het doen, maar meestal leg ik het toch weer terug. Twee weken geleden overigens niet! Toen zag ik een boek waarvan ik dacht: dat is iets voor mij. Dat was ‘De tolk van Java’, van ene Birney. Een oom van mij, een broertje van mijn moeder, was naar de normen van eind jaren 30 namelijk iets te losbandig geweest en mijn grootmoeder, die erg katholiek was, vond dat hij via de militaire dienst maar richting Indië moest: hij had haar te veel schande gebracht. Dat was achteraf gezien natuurlijk niet zo’n goed idee met de Japanners in aantocht, die daar onuitgenodigd op bezoek zouden komen. Hij heeft het allemaal overleefd en nadat hij na augustus ’45 weer terug was uit Thailand waar hij te werk was gesteld aan het spoor, trok hij zijn uniform weer aan. Hij heeft toen ook deelgenomen aan de politionele acties van ’47 en ’48, maar daar heeft hij nooit veel over los willen laten. Af en toe eens een opmerking in de geest van: ‘Als zo’n pelopper vanuit een boom zijn geweer op jou richt, dan is het wel zaak dat jij als eerste schiet.’ Eind zestiger jaren heeft die Hueting een boekje opengedaan over de wandaden die het KNIL tijdens die acties heeft gepleegd, maar oom Leo heeft die beschuldigingen altijd als onzin afgedaan. Alsof het mogelijk zou zijn een nette oorlog te voeren! Ik kan, denk ik, begrijpen dat stress en angst en woede zo op kunnen lopen dat je je aan excessen te buiten gaat. Ik zeg dus niet dat ik ze goed praat, maar ik kan me de processen voorstellen die ertoe leiden. Met die ‘Tolk van Java’ hoop ik er wat meer zicht op te krijgen.”

Hendrik vertelde dat hij, toen hij nog wat vaker een boek pakte, graag een roman las die nauw verbonden was met de actualiteit of met de historie. “Een half jaar geleden waren we een maandje in de buurt van Malaga en ik had een studie bij me van ene Thomas, een Engelsman, over de Spaanse Burgeroorlog. Over op een nette manier oorlog voeren gesproken! Die heb ik met veel interesse gelezen. Tegelijkertijd had ik een boekje onderhanden dat op een literaire manier over diezelfde periode ging. Ik zou niet meer weten wie de schrijver is maar in de titel kwam in ieder geval het woord ‘zonnebloemen’ voor. Dat heb ik altijd graag geprobeerd: over een bepaalde gebeurtenis of periode zowel een studie als een roman of verhaal lezen.”

Die zomer werd er weinig gegolfd. Het was onbarmhartig warm, wat plakkerige shirts opleverde en het was geen genoegen om op de dorre fairways te spelen: de grasmat liep bij iedere slag flinke schade op. Barend en Hendrik kwamen elkaar in die periode wel eens tegen maar

spraken elkaar amper. De communicatie beperkte zich dan tot wat gemeenplaatsen.

‘Alles goed?’

‘Ja, prima. Met jou ook?’

‘Zeker. We treffen elkaar wel weer, hè!’

In Leydonk hebben zij ieder hun eigen kring en tussen die twee groepen zit maar een beperkte overlap.

Half september, toen er op golfclub Het Boschken eindelijk weer eens een herenochtend onder redelijke weersomstandigheden werd gehouden, zag Hendrik dat Barend deel uitmaakte van een flight die net naar de afslag van hole 1 aan het lopen was. Waarschijnlijk zou hij hem straks in de brasserie nog wel treffen, want het was de gewoonte dat de heren hun achttien holes na afloop uitgebreid gingen nabespreken.

Vierenhalf uur later bleek Barend er inderdaad nog te zijn en toen Hendrik even oogcontact met hem had, wist hij hem met een handgebaar duidelijk te maken dat hij hem wilde spreken. Na verloop van tijd zaten ze samen aan de bar en nadat ze wat belevenissen van de afgelopen zomerperiode hadden uitgewisseld, vroeg Hendrik of hij nog aan lezen was toegekomen. Ja, maar verder dan ‘De tolk van Java’ was hij niet gekomen want hij had de historische documentaires op Netflix ontdekt. ‘Je hebt daar de Apocalypse-reeks over Stalin en Hitler en de beide Wereldoorlogen, maar ik ben nu bezig met de laatste aflevering van een tiendelige serie over de Vietnamoorlog. Dat is toch een periode die we allebei heel bewust hebben meegemaakt, maar de beelden blijven schokkend! In de vorige aflevering lieten ze opnames van Nixon en Kissinger uit ’72 horen waaruit blijkt dat beiden ervan overtuigd waren dat Zuid-Vietnam zou omvallen, maar electoraal kwam het beter uit wanneer dat pas begin ’74 zou gebeuren. Ze moesten eerst de hervervkiezing veiligstellen en dan mocht de ineensstorting nog niet te snel daarna plaatsvinden. Het was wel zaak dat er op korte termijn een vredesakkoord met Hanoi kwam, vooral in verband met de krijgsgevangenen, en toen het Noorden er niet te veel haast mee maakte, werden de grote steden daar met B52’s intensief gebombardeerd. Wij vinden dat wat de Duitsers in 1940 met Rotterdam hebben gedaan, een oorlogsmisdaad is van de ergste soort maar wat is het verschil met die bombardementen op Hanoi? Het komt er eigenlijk op neer dat ze stellen dat het electoraal noodzakelijk is dat er eerst nog eens een paar duizend doden extra vallen. In het kader van zijn hervervkiezing geeft Nixon bovendien opdracht in te breken om materiaal te zoeken dat belastend is voor Ellsberg, die van de Pentagon Papers, en om in te breken bij de Democraten, maar dat maakt allemaal niets uit: hij wordt herkozen met

een nooit eerder vertoonde meerderheid. Ik geloof dat hij de kiesmannen van alle staten op twee na had. Dat een volk zo te manipuleren is, daar kun je met je verstand niet bij. Ze zijn overigens niet erg snel met leren, die Amerikanen, want nu zit er weer zo'n type in het Witte Huis.”

Na wat heen en weer gepraat over de protesten en demonstraties in Nederland tegen het Amerikaanse Vietnambeleid en na de vaststelling dat ze daar beiden fysiek niet aan hadden deelgenomen, veranderde Hendrik van onderwerp.

“Ik ben de afgelopen weken bezig geweest met een boek dat razend interessant is maar waar ik de laatste hoofdstukken niet goed van begrijp. Dat is ‘Homo Deus’ van ene Harari, een Israëlische hoogleraar. Het gaat over de richting waarin wij ons als mensen lijken te ontwikkelen en dat proces wordt fundamenteel beïnvloed door technologische ontwikkelingen waarvan het maar de vraag is of wij die in de hand kunnen houden.”

“Is dat dat boek met die witte of met die zwarte omslag?” vroeg Barend.

“Ik heb erin staan bladeren, maar ik heb ze allebei weer teruggelegd.”

“Het is dat met de zwarte omslag”, zei Hendrik. “Het witte is ‘Sapiens’, ook heel interessant, maar dat is meer een terugblik. Je hoeft dat niet gelezen te hebben voor ‘Homo Deus’, dat een vooruitblik is op de menselijke evolutie. Ik zou graag eens met een paar anderen die geïnteresseerd zijn in dit onderwerp, over dat boek willen praten, want ik vind het moeilijk in te schatten hoe reëel zijn verwachtingen zijn. Bekijk het nog eens als je bij De Zandwijkse Boekhandel komt en als je het wat vindt, lees het dan!”

In de loop van oktober had Hendrik op een donderdagavond, toen zijn vrouw met haar zus aan het winkelen was in Utrecht, geen zin om een pizza of een diepvries pistoletje in de oven te schuiven en hij besloot een satientje te gaan eten, een aangekleed sateetje voor een tientje. Middenin Leydonk ligt een opgeknapt klooster, niet zo groot, dat in het verleden onderdak heeft geboden aan tien, vijftien fraters die hier en in omringende dorpen actief waren in het lager onderwijs. Omdat het de gemeente Zandwijk te duur was geworden om het als cultureel centrum te blijven gebruiken, wordt het nu verpacht als horecagelegenheid met de passende naam Het Klooster. Toen hij daar binnenkwam, bleek dat de meeste tafeltjes al bezet waren, maar achterin zag hij Barend, die daar met nog iemand zat, naar hem wenken. Toen hij dichterbij kwam, stelde hij vast dat het Johannes was, die hij goed kende van de dorpsociëteit. Na de uitnodiging geaccepteerd te hebben om bij hen te komen zitten wilde hij zijn verbazing uitspreken over het onverwacht warme weer, maar Barend was hem voor.

“Het is sterk maar waar, maar wij hebben het net over dat boek van jou, over dat ‘Homo Deus’. Hij is het ook aan het lezen en hij zit met dezelfde vragen als jij. Johannes?”

“Ja, op het laatst wordt het me steeds minder duidelijk. Waarschijnlijk mis ik bepaalde kennis en inzichten die noodzakelijk zijn om zijn verhaal goed te kunnen blijven volgen maar waar ik ook benieuwd naar ben, ik kan dat namelijk totaal niet inschatten, is of er op bepaalde momenten op de route die hij neemt, andere afslagen mogelijk zijn en waar die eventueel naartoe leiden.”

“Als jij dat boek nu ook eens leest, Barend, dan zouden we kunnen afspreken dat we over ongeveer een maand hier bij elkaar komen en dan gaan we het tijdens een hapje eens uitgebreid over ‘Homo Deus’ hebben”, stelde Hendrik voor. De twee anderen vonden dit een prima idee en ze namen de rest van de avond, want het werd laat, ruim de gelegenheid om zowel allerlei dorpszaken als de landelijke politiek van commentaar te voorzien.

Van die bijeenkomst een week of zes later kwam weinig terecht. “We hebben dit verkeerd aangepakt”, zei Johannes na anderhalf uur zwalkend gebabbel over ‘Homo Deus’. “We hadden vooraf over de aanpak of, als je dat liever hebt, over de structuur van dit gesprek na moeten denken. Een van ons had een lijn uit moeten zetten waar we natuurlijk van af hadden kunnen wijken, misschien zelfs van af hadden moeten wijken, maar op het moment dat we vastlopen, kunnen we er dan altijd naar terug.”

De anderen waren het met hem eens en het gesprek verplaatste zich naar de komende verkiezingen en de consequenties daarvan voor de Eerste Kamer en dus voor het kabinetsbeleid. Een uurtje later kwam Johannes terug op hun onbevredigende aanpak van Harari.

“Wat vinden jullie van het idee om dit groepje wat uit te breiden om dan met enige regelmaat elkaar te spreken over een boek dat onze gemeenschappelijke belangstelling heeft?”

Op Barends vraag hoe hij zich dat voorstelde, antwoordde hij dat hij zelf over die inval nog eens goed na moest denken, maar dat hij dat graag zou doen als ze er in principe belangstelling voor hadden. Johannes zou hun wat ideeën mailen en ze spraken af dat ze na de jaarwisseling hier bij elkaar zouden komen.

Toen ze in de loop van januari weer in Het Klooster zaten, lichtte Johannes de punten die hij hun had toegestuurd, nog even toe.

“De groep wordt dus uitgebreid met drie personen. We bespreken maandelijks een boek en we moeten het alle zes eens zijn over de keuze ervan. Ieder krijgt vetorecht, want er is niets zo erg als een boek te

moeten lezen dat je tegenstaat. Van een van mijn onderwijzers op de lagere school mocht je een boek dat je had uitgekozen voor het vrij lezen, niet onuitgelezen inleveren. Als hij vermoedde dat je een beetje jokte wanneer je zei dat je het uit had, dan ging hij er wat misselijke vragen over stellen en kon je vaak weer opnieuw beginnen. Ik zal niet zeggen dat het een jeugdtrauma is maar als ik aan een boek ben begonnen dat me op een gegeven moment wat tegenstaat, dan leg ik het weg en als ik dat doe, denk ik altijd nog aan die man. Iedereen vetorecht dus. We komen één keer per maand bij elkaar en dat betekent dat je dus maar beperkt de tijd hebt om een boek te lezen. Het lijkt me het beste wanneer we onze keuzes twee maanden vooruit plannen, want dan zit je in ieder geval niet met eventuele levertijden. Die bijeenkomsten houden we niet hier in Het Klooster maar bij iemand thuis, want hier word je steeds gestoord door lui die je, en dat is altijd vreselijk vriendelijk bedoeld, even goeiendag komen zeggen. Degene die het gekozen boek heeft voorgesteld, maakt een plannetje hoe we het gaan bespreken, maar daar mag natuurlijk aan getornd worden. We reserveren iedere keer een half uur of misschien zelfs wel een uur om eerst eens even bij te praten want als we dat niet doen, gebeurt dat toch in de loop van de avond op momenten dat sommigen dat storend vinden. Zo! Wat vinden jullie ervan?"

"Het klinkt wel aantrekkelijk," zei Hendrik, "maar hoe stel jij je het vinden van die nieuwe personen voor? Komt ieder van ons met drie namen en dan uitvoerig discussiëren wie het moeten worden?" Volgens Johannes was het charmanter om eerst met zijn drieën een vierde te kiezen, dan met zijn vieren een vijfde en tot slot met zijn vijven een zesde.

"Dat lijkt me inderdaad een zorgvuldigere procedure," reageerde Barend, "maar is één boek en één bijeenkomst per maand niet wat veel?"

"Ik meen me te herinneren", zei Hendrik, "dat jij me ooit hebt verteld dat jij de intellectuele prikkels zo miste in jouw pensionadoschap. Je wilt toch niet zeggen dat een boek per maand een te sterke prikkel voor je is?" Barend moest grinniken.

"Dat kiezen van personen moet wel met voorzichtigheid gebeuren", stelde Johannes. "Ik heb geen zin iemand op het winkelcentrum tegen het lijf te lopen die me vraagt waarom dat wij hem niet hebben geaccepteerd. De volgorde is dus: eerst hier iemand voorstellen, vervolgens beslissen en dan pas contact opnemen en uitnodigen. Akkoord?"

Met die aanpak waren de anderen het eens en zij besloten dat zij volgende week woensdag rond borreltijd bij Barend zouden zijn om voorstellen te doen voor de keuze van een vierde persoon.

"We moeten daarna meteen eens bekijken hoe we ons clubje lezers zullen noemen," zei Hendrik, "want het beestje moet wel een naam hebben!"

Dat vonden de twee anderen ook: ze zouden erover nadenken.

Die woensdag stelden ze alle drie hun kandidaat-lid voor en zo op het oog waren het interessante lui, maar toen de beslissing op Johannes zijn kandidaat leek te vallen, maakte Barend toch bezwaar.

“Ik stel vast, Johannes, dat de voorkeur naar de persoon lijkt te gaan die jij hebt voorgesteld, maar dan wil ik toch iets inbrengen dat ik voor me zou hebben gehouden als uiteindelijk een van de twee anderen het zou zijn geworden. Wat ik nu ga zeggen, doe ik met de grootst mogelijke tegenzin omdat ik jouw kandidaat daarmee ga beschadigen, wat dus niet mijn bedoeling is, maar ik kan niet anders. Hij is namelijk twee keer betrappt op winkeldiefstal hier bij Albert Heijn. Ik ving een tijdje geleden daar iets van op: een achternichtigje van mijn vrouw zit er ’s zaterdags achter de kassa en toen ik haar ernaar vroeg, bevestigde ze het, zij het met enige tegenzin. En ik moest niet denken dat hij de enige was, want ze kende nog wel vijf Leydonkers die minstens één keer waren betrappt. Als ik ooit in de winkel was en er werd drie keer omgeroepen dat er telefoon is voor mevrouw Jansen, moest ik maar eens opletten wat er zou gebeuren. Het personeel dat op dat moment pauzeerde of in het magazijn aan werk was, zou in de winkel strategische posities komen innemen, want een van die ooit betrapten was dan binnengekomen om boodschappen te doen. Je kunt je voorstellen dat ik me in klein gezelschap niet op mijn gemak voel met zo iemand want telkens als ik hem zou aankijken, zou ik iets denken in de geest van: je kon die garnaaltjes toch ook gewoon kopen! Ik vertel dit niet graag maar ik heb geen zin om samen met hem aan tafel te zitten.”

“Dan weet je nog niet wat wij allemaal op onze kerfstok hebben, hè, Johannes”, lachte Hendrik. “Nee, geintje! Met die wetenschap zou ik me in zijn gezelschap ook minder comfortabel voelen.”

Johannes was heel erg verbaasd. “Hoe kan hij nou zo iets doen? Hij kan zich zo ongeveer alles permitteren en dan gooit hij zijn naam te grabbel om een paar onnozele eurootjes uit te sparen. Onbegrijpelijk!”

“Ik vind het vervelend dat ik dit moet vertellen,” zei Barend, “maar laten we het sub rosa houden. Ik zou het erg vervelend vinden als ik de bron blijkt te zijn die dit nieuws heeft rondverteld.”

Ze besloten dat Mathijs, Hendrik zijn kandidaat, uitgenodigd zou worden om zich aan te sluiten bij hun lezersgroepje.

“Hebben jullie nog nagedacht over een naam,” vroeg Hendrik, “want ik heb wel een voorstel. Een vriend van me heeft net zo’n clubje als wij aan het opstarten zijn maar dan op het gebied van opera, en dat heet Opera Genootschap Ons Genoegen, afgekort OGOG. Wij kunnen daarop variëren: Leesgenootschap Ons Genoegen, afgekort LOG.” De twee

anderen vonden het prima.

“LOG19”, stelde Barend voor.

Hendrik kreeg de opdracht om Mathijs bij te praten en hem uit te nodigen LOG19-lid te worden. Als hij dat had gedaan, moest hij op vrij korte termijn een koffieochtend of borrelmiddag regelen waarop ze met kandidaten voor een vijfde lidmaatschap zouden komen. Het was de bedoeling dat ook Mathijs dan voorstellen zou doen.

Die bleek blij te zijn met de uitnodiging om LOG19-lid te worden. Hij had besloten zijn Bureau te verkopen en de prikkel die van dit gezelschap uit zou kunnen gaan, was hem zeer welkom. Het eerste half uur werd daarna besteed aan de uitwisseling van nieuwtjes over ieders kinderen, want Mathijs kende ze allemaal uit de tijd dat hij elk weekend op het tennis-, voetbal- of hockeyveld langs de lijnen stond om zijn eigen en andermans jeugd aan te moedigen.

Nadat ze wat dorpsnieuwtjes hadden uitgewisseld en Johannes de uitgangspunten van LOG19 nog eens uitgebreid had toegelicht, kwam de vraag aan de orde: wie wordt de vijfde?

Ieder lichtte zijn voorstel toe en toen dat was gebeurd, viel er even een stilte. Mathijs zat wat ongemakkelijk van de een naar de ander te kijken, maar hij nam toch het woord.

“Ja, ik weet niet of jullie het passend vinden want ik ben nog geen uur lid van dit gezelschap, maar ..”, en hier werd hij onderbroken door Hendrik. “Wees niet benauwd! We hebben deze procedure zo afgesproken omdat we wilden dat het vierde lid meteen mee zou denken over wie het vijfde moet worden. Voel je geen aspirantje. Ga je gang!”

Mathijs maakte duidelijk dat hij enige reserves had bij de persoon die Hendrik voorstelde. “Ik heb een paar jaar geleden een stevige aanvaring met hem gehad toen wij allebei op een housewarming waren van een gemeenschappelijke kennis. Als de trotse eigenaren in de buurt waren, was hij een en al lof over hun nieuwe woning, maar als ze elders bezig waren, dan maakte hij opmerkingen in de trant van: ‘Die vloer boven is toch erg gehorig’ en ‘Je hebt wel veel last van de trein hier’, maar dat vond ik nog niet het ergste. Het meest stoorde me dat hij dan telkens bevestiging van de omstanders vroeg: ‘Vind je ook niet?’ Ik heb hem toen gezegd dat ik het buitengewoon onaangenaam vond dat hij naar de eigenaren toe zo positief was en dat hij, wanneer ze niet in de buurt waren, alleen maar negatieve opmerkingen maakte die hij anderen wilde laten bevestigen. Sindsdien hebben wij geen hartelijk contact meer.”

Voor de anderen was het meteen duidelijk dat deze kandidaat dus af moest vallen. De drie anderen werden kort besproken en ze waren het er al snel over eens dat Barend op bezoek zou gaan bij Thomas om hem uit

te nodigen om toe te treden tot LOG19.

“Wat ik me nog afvraag,” zei Mathijs, “is of jullie erover nagedacht hebben of er per bijeenkomst een verslag gemaakt zal worden.”

Die vraag was nog niet aan de orde geweest en ze wisselden wat argumenten uit, maar ze besloten uiteindelijk om dat niet te doen waarbij Johannes zijn inbreng de doorslag gaf: hij stelde dat hij het jammer zou vinden wanneer hij minder intensief aan het gesprek zou kunnen deelnemen omdat hij steeds notities zou moeten maken om tot een redelijk verslag te kunnen komen.

“Maar iedereen is natuurlijk vrij om voor zichzelf krabbels te maken”, zei Barend.

Toen Thomas, die geen onbekende was voor de vier anderen, zijn opwachting maakte, kwam na wat inleidend gebabbel al snel de vraag aan de orde wie het gezelschap zou gaan completeren en opnieuw werd de kandidaat van Johannes afgeserveerd. Hendrik opende het vuur.

“Als hij lid wordt, zullen we eraan moeten wennen dat hij te pas en te onpas vertelt, hij werkte volgens mij bij de Rijksgebouwendienst, dat hij 268 man ‘onder zich’ had. Ik heb met een aantal dorpsgenoten deel uitgemaakt van een gemeentelijk commissietje dat mee moest denken over plannen voor lokaal cultuurbeleid en daar zat hij ook in, maar hij probeerde zo vaak enige autoriteit te ontlenen aan die 268 man personeel dat de een na de ander het voor gezien hield en afhaakte.”

Alleen Johannes bleek, in tegenstelling tot de vier anderen, niet op de hoogte te zijn van die 268.

“Dat heeft hij blijkbaar nodig,” zei Thomas, “want hij is altijd bezig zijn ego op te vijzelen.”

“Dat klopt wel,” zei Barend, “want ik trof hem afgelopen zomer een keer op de golf en vroeg hem toen of hij onderhand nog niet aan zijn pensioen toe was. Dat bleek inderdaad het geval te zijn, maar hij had eerst heel scherp onderhandeld met het ABP, vertelde hij, en nu had hij een geweldige regeling. Die hield in dat hij de eerste jaren wat meer kreeg uitgekeerd dan waar hij recht op had en daarna wat minder. Toen ik thuis kwam, heb ik via het account van mijn vrouw eens gekeken hoe je de hoogte van je pensioen bij het ABP kunt regelen. Als je dat dan doet, blijkt dat je met een klein beetje schuifwerk tot dat zogenaamd scherp ‘uitonderhandelde’ resultaat kunt komen. Kortom, inderdaad een echte egovijzelaar!”

“Zal ik het genadeschot geven?” vroeg Mathijs. “Ik kom hem nogal eens tegen op borrels en feestjes en dan valt vaak op dat hij verrekte geestig kan zijn, echt heel geestig, maar dat gaat altijd wel ten koste van een van de aanwezigen. Ik vind het dus niet erg als hij niet komt.

“Daar zit ik dan mooi te kijken. Twee van mijn kandidaten zijn uitdrukkelijk afgewezen”, zei Johannes maar aan zijn lichaamstaal was te zien dat hij er niet zwaar aan tilde.

De andere vier kandidaten werden uitgebreid gewogen en het resultaat was dat Hendrik erop werd uitgestuurd om Diederik voor het LOG19-lidmaatschap uit te nodigen.

Barend wees erop dat ze de volgende keer, hopelijk was dat binnen een dag of veertien, de eerste officiële bijeenkomst zouden kunnen regelen. Ieder moest, ook Diederik, twee boeken voorstellen zodat ze konden kiezen welke er op de LOG19-lijst zouden komen staan.

“Zijn er bepaalde criteria die we daarbij moeten hanteren?” vroeg Mathijs. “Moeten het pas verschenen boeken zijn of mogen we ook terug in de tijd?”

“Er is maar één criterium dat we zullen hanteren,” zei Johannes, “en dat is: vindt iedereen het voorgestelde boek de moeite waard om te lezen? Ik ben er stilzwijgend vanuit gegaan, maar ik weet niet of iedereen het daarmee eens is, dat we in principe geen romans kiezen.”

Aan de knikjes kon hij zien dat dat juist was, maar Mathijs was nog niet tevreden. “Als ik dus Darwins ‘Over het ontstaan van soorten’ zou voorstellen, dan overwegen jullie dat serieus?”

Ieder reageerde positief, ook Barend, maar die had wel een opmerking. “Ik weet dat het een van de belangrijkste werken is die ooit zijn geschreven, maar hij heeft dat wel op een ongelooflijk saaie manier gedaan!”

“Ik ben toch wat teleurgesteld”, zei Diederik grijnzend toen LOG19 een week of twee later voor de eerste keer in de definitieve samenstelling bijeen was. “Ik begrijp dat ik het laatst verkozen lid ben en ik ben bang dat dat gegeven ook mijn plaats hier in de pikorde gaat bepalen.”

“Inderdaad,” reageerde Johannes, “maar zo lang je niet na iedere bijeenkomst de koffiekopjes hoeft af te wassen, heb je geen reden tot klagen.”

Hij had een aantal punten bij elkaar gezet waar ze het vanochtend over moesten hebben. Over de vraag hoe laat ze zouden beginnen, waren ze het snel eens: half negen.

“Dan nemen we eerst de gelegenheid om even bij te praten”, stelde Johannes. “We zullen dat de ‘bijpraat’ noemen en na, laten we zeggen, uiterlijk een uur gaan we over op de ‘leespraat’. Die duurt totdat we het erover eens zijn dat die afgesloten kan worden en dan kunnen we, als we dat willen, daarna nog allerlei wereldproblemen aan de orde stellen en oplossen.”

“Ik stel me zo voor,” zei Barend, “dat we openen met koffie en thee en ik

denk, als ik zo rond kijk, dat we hier met zes wijndrinkers bij elkaar zijn. Als dan na ongeveer een uur de gastheer ons het eerste glas schenkt, dan weten we dat we met de leespraat beginnen.” De anderen knikten instemmend.

“Wat betreft de frequentie, we zijn het eens over een keer in de maand,” vervolgde Johannes, “maar het lijkt me verstandig dat we een vaste dag kiezen, bijvoorbeeld de eerste dinsdag.” Na wat heen en weer gepraat en geblader in de agenda’s werd gekozen voor de derde donderdag. Op die dag voorzag op dit moment voorlopig niemand een blokkade.

“Wat doen we als er een of meer leden, om wat voor reden dan ook, toch moeten afzeggen?” vervolgde Johannes.

“Ik stel voor,” zei Hendrik, “dat de bijeenkomst gewoon doorgang vindt als één lid verstek moet laten gaan, maar als er twee of meer dat moeten doen, dan schuiven we haar een maand door. Dat is wel jammer maar dat weerhoudt ons ervan om al te gemakkelijk af te zeggen.”

Mathijs reageerde hierop. “Het lijkt me dat je zelf wel inziet dat je je beter kunt terugtrekken als je naar jouw idee te vaak moet afzeggen.”

“Dat denk ik ook”, zei Barend, “en dan zullen wij beleefdheidshalve zeggen dat het toch niet zo’n vaart loopt, dat je het nog eens goed moet overdenken en dat je zo’n waardevol LOG19-lid bent, maar als je goed luistert, kun je concluderen dat we het volledig met je eens zijn.”

“Ik merk wel dat het zaak is in dit gezelschap om ook goed te luisteren naar de dingen die niet expliciet worden gezegd,” zei Mathijs.

Het punt dat Johannes daarna aan de orde stelde, was de plaats van handeling. Hij vond eigenlijk dat de eerste bijeenkomst bij hem plaats zou moeten vinden.

“Ik ben degene geweest die destijds in Het Klooster aan Barend en Hendrik heeft voorgesteld om een clubje als dit te beginnen”, maar het leek hem simpeler om de volgorde aan te houden zoals ze hier rond de tafel zaten. “We gaan dus de derde donderdag van april, dat is dus de 18de, naar Barend, daarna achtereenvolgens naar Diederik, Hendrik, Mathijs, naar mij en Thomas komt als laatste aan de beurt.” Iedereen was akkoord.

Toen kwam het belangrijkste punt aan bod: met welke twee boeken gaat LOG19 van start. Mathijs, Thomas en Diederik waren op de hoogte van de mislukte poging om Harari’s ‘Homo Deus’ te bespreken en Hendrik, die er destijds de aandacht op had gevestigd, stelde dat het een mooie start zou zijn om met dit boek te openen en dat hij graag bereid was om een plannetje te maken voor het gesprek erover.

“Is het misschien een idee”, begon Thomas, “dat juist iemand anders die er toen niet bij is geweest, de zaak voorbereidt? Die doet dat wellicht vanuit een ander perspectief. Ik ken het boek, ik ben enigszins thuis in de

materie en ik zal graag die taak op me nemen als Hendrik het daar tenminste mee eens is.” Er werd even wat gesputterd, maar ze gingen akkoord met zijn voorstel.

Over het tweede boek werd lang gediscussieerd, want ieder had echt werk gemaakt van zijn inbreng. Op de vraag van Diederik of men het ermee eens was dat je een boek, wanneer de keuze er niet op was gevallen, een van de volgende maanden opnieuw mocht voorstellen, werd positief geantwoord. De keuze viel uiteindelijk op Roslings ‘Feitenkennis’ en doorslaggevend was Mathijs zijn belangrijkste argument.

“Het gaat er bij die schrijver eigenlijk niet om dat bij beleidsmakers de feitenkennis niet op orde is, maar hij is juist geïnteresseerd in de mentale processen die tot een onjuiste voorstelling van zaken leiden.”

Nadat de noodzakelijke afspraken waren gemaakt, bracht Barend een toast uit op de toekomst van Leesgenootschap Ons Genoegen 2019 waarbij hij de hoop uitsprak dat de 18de april en alle volgende bijeenkomsten aan ieders verwachtingen zouden mogen beantwoorden. Het gesprek dat daarna volgde, ging vooral over of er kansen waren om de Brexit voor alle partijen zo gunstig mogelijk te laten verlopen.

Tweede verzoek

Tijdens hun bijeenkomst van december 2020 hebben de leden van LOG19 kennisgemaakt met de fictionaliserende werkwijze die ik heb voorgesteld om de totstandkoming van hun genootschap te beschrijven: Barend en Johannes hebben daar ‘Een reconstructie’ gepresenteerd. Op de gehanteerde aanpak hebben de LOG19’ers die avond unaniem positief gereageerd. Ze hebben geconstateerd dat de werkwijze die ik heb voorgesteld, een veilige is en daarom wilden ze nu graag dat ook alle bijeenkomsten die zij van 18 april 2019 tot en met 3 december 2020 hebben gehouden, worden beschreven, of liever gezegd, worden gefictionaliseerd.

Officieel zijn er geen verslagen gemaakt van de avonden en middagen maar Barend en Thomas hebben steeds, los van elkaar, wel aantekeningen gemaakt. Barend heeft zelfs zijn notities iedere keer wat uitgewerkt omdat hij er waarde aan hechtte dat hij na verloop van tijd terug zou kunnen lezen wat er allemaal ter sprake is gekomen. Op basis van deze gegevens heb ik dus gefictionaliseerde bewerkingen kunnen maken.

Johannes heeft nog eens gesteld, en dat had hij in de gesprekken die voorafgingen aan ‘Een reconstructie’ ook al gedaan, dat aan de leden geen eigenschappen mochten worden toegekend die gebaseerd zijn op de bestaande notities. ‘Houd ons sober’, was zijn uitdrukkelijk wens. Er blijkt nog uitvoerig gediscussieerd te zijn over een restrictie die Mathijs in dit tweede verzoek wenste aan te brengen: hij wilde namelijk dat alleen het bijpraatgedeelte van de bijeenkomsten in de verslagreeks zou worden opgenomen.

“Het gaat ons niet om wat er in de leespraat allemaal ter sprake is gekomen. Waar wij, denk ik, op terug willen blikken, is het proces dat zich in de bijpraat heeft afgespeeld, op dat onverwachte tweede spoor dat ons zo intensief heeft beziggehouden.” Hij wilde wel dat er iedere keer zou worden aangegeven welk boek onderwerp van gesprek was geweest. “Als ik aan een bepaalde titel terugdenk, dan herinner ik me meteen een aantal zaken die jullie of ik die avond hebben verteld.” Na het nodige heen en weer gepraat zijn de overige vijf met deze beperking akkoord gegaan.

Diederik stelde voor om dan ook steeds de wijn te vermelden die die avond was geschonken, want bij hem riep alleen de naam daarvan al extra herinneringen op.

“Weten we die namen dan nog?” vroeg Johannes.

Die had Diederik steeds opgeschreven want hij nam ieder maand de wijn die op de LOG19-avond was geschonken, mee naar zijn wijnclubje.

“Wijnclubje, wijnclubje, waarom heb je daar nog nooit iets over verteld?” vroeg Barend.

“Er is nooit aanleiding geweest om het ter sprake te brengen”, antwoordde hij. Mathijs en Thomas vonden het een leuk idee en dus besloten ze dat bij iedere bijeenkomst ook de wijn moest worden vermeld.

Als ik nu, begin maart 2021, terugkijk op de afgelopen drie maanden dan stel ik vast dat het verzoek van LOG19 een interessante opgave was maar geen gemakkelijke. De beschikbare notities bestaan uit geschematiseerde aantekeningen van Thomas en de verslagjes van Barend die in telegramstijl rond een bepaald kernwoord zijn geschreven. Het is niet onmogelijk om op basis van deze gegevens van het bijpraatgedeelte van iedere bijeenkomst een doorlopende tekst te produceren maar de verbindingen tussen de verschillende onderwerpen die ter sprake zijn gekomen, zouden gemakkelijk een wat geforceerd karakter kunnen krijgen. Daarom heb ik ervoor gekozen het materiaal van Barend en Thomas zo te bewerken dat telkens een aantal losse fragmenten een verantwoord beeld geeft van wat er in de bijpraat van een bijeenkomst aan de orde is geweest. Wanneer de notities mij wel relevant maar niet duidelijk genoeg leken, heb ik met Barend en Johannes overlegd wat de juiste interpretatie ervan moet zijn.

Omdat mijn werkzaamheden nu zijn afgerond, heb ik de gefictionaliseerde beschrijving van de tweeëntwintig bijeenkomsten die hierna volgt, plus het gebruikte basismateriaal van Barend en Thomas tijdens een gezellig glas wijn overhandigd aan mijn twee opdrachtgevers.

De fictionaliseur (zie bijeenkomst 2)

Bijeenkomst donderdag, 18 april 2019, bij Barend

(Yuval Noah Harari, 'Homo Deus. Een kleine geschiedenis van de toekomst')

LOG19 bleek nog steeds diep onder de indruk te zijn van de brand in de Notre Dame.

“Ik heb met heel veel schrik naar die beelden zitten kijken”, zei Johannes. “Ik dacht steeds: het kan toch niet waar zijn dat wij getuige zijn van de verwoesting van dit geweldige monument. Toen die spits naar beneden donderde, dacht ik: nu gaat ze eraan!”

Hendrik vertelde dat hij een jaar of vier geleden met een clubje naar Parijs was geweest onder andere om naar een voorstelling in Bastille te gaan en dat ze 's middags voor de Notre Dame op een klein stukje gazon hadden zitten lunchen: stokbrood, kaasjes en bubbelwijn. Daar waren ze zo slaperig van geworden dat ze daarna voor een rondvaart op de Seine hadden gekozen waar drie van hen zich achteraf weinig of niets van konden herinneren. Eenmaal in het theater was iedereen weer redelijk fris en ze hadden de avond afgesloten in La Coupole.

“Maar toen ik maandag dat vuur zag, had ik zo'n verschrikkelijke spijt dat we toen toch niet even de kerk zijn binnengegaan. Iedereen had haar in het verleden al meer keren bezocht en dus vonden wij het nu niet zo nodig, maar wat een spijt had ik eergisteren.”

“Ik vond de reactie van de Franse financiële elite mooi”, zei Barend. “De Gucci-familie had nog geen oog dicht gedaan of ze stelde al 100 miljoen beschikbaar voor de restauratie. Ik ben benieuwd hoe dat er fiscaal-technisch precies uit gaat zien maar ik denk dat de Franse staat indirect hier stevig aan gaat meebetalen. De volgende ochtend dacht de Dior/Vuitton-familie: wij kunnen nu niet achterblijven, en zij besloten niet 100 maar 200 miljoen te doneren. Het gezin L'Oréal zat nu wat in het nauw. We moeten wel meedoen maar 300 is wel erg veel: weet je wat, we houden het ook op 200 miljoen.”

“Stel dat er met de Sint-Jan of met de Domtoren zoiets zou gebeuren, welke Nederlandse families zouden dan miljoenenbedragen beschikbaar stellen?” vroeg Diederik zich af. De namen Heineken, Fentener van Vlissingen en Brenninkmeijer vielen maar Thomas was benieuwd of John de Mol zijn portefeuille zou pakken.

“Dan denk ik eerder Joop van de Ende”, reageerde Barend.

“Iets anders,” zei Hendrik, “wie van jullie kent een boek dat op een gedegen wijze het verschijnsel 'emoties' analyseert. Niet van dat softe, zweverige gedoe, maar dat duidelijk maakt hoe bepaalde mentale processen blijkbaar emoties veroorzaken. Voordat ik nu allerlei hartelijke

opmerkingen van jullie krijg, zal ik je toelichten waarom. Half maart was die aanslag in Christchurch met, ik geloof, zo'n vijftig doden. Als ik zo'n bericht hoor of lees, schrik ik er even van maar er ontstaat geen emotie die zich op enigerlei wijze duidelijk fysiek vertaalt. Dat gebeurt ook niet als ik de Notre Dame zie branden. Wanneer IJslandse voetballers of Nieuw-Zeelandse rugbyers of hockeyers voor of na een wedstrijd hun rituele dansen uitvoeren, dan vind ik dat leuk, maar ook niet meer dan dat. Toen ik de maandag na de aanslag wat op mijn mobieltje zat te rommelen, kwam er op internet een berichtje voorbij dat Nieuw-Zeelandse jeugd ter nagedachtenis van de slachtoffers haka's uitvoerde. Ik tikte dat videoberichtje aan en binnen een paar seconden schoten de tranen me in de ogen en dat is die dag bij het telkens opnieuw bekijken van dat filmpje zeker nog zes keer gebeurd. De aanslag emotioneerde mij niet, de haka deed dat tot nu toe ook nooit, maar als er dan een verbinding is tussen aanslag en haka, is het ineens prijs. Hoe werkt dat mechanisme?"

"Heb je dat vaker dat bepaalde beelden zo'n uitwerking op je hebben?" vroeg Mathijs.

Hendrik antwoordde dat hij de laatste dertig jaar alleen zulke sterke fysieke reacties had gekregen op de momenten dat zijn zoon of dochter aankondigde dat er een kleinkind op komst was. En natuurlijk bij muziek, maar dat is van een andere orde. "Ik herinner me een uitvoering in Vredenburg van de Aïda door Gergiev met solisten van het Mariinski uit Sint-Petersburg. Op een bepaald moment wordt de Triomfmars ingezet. Een afgezaagd deuntje zul je zeggen, maar de tranen rolden over mijn wangen. Ik heb het ook wanneer in de concertzaal Ein Deutsches Requiem van Brahms wordt uitgevoerd: tijdens het tweede deel ervan, natte ogen! Als ik thuis de dvd bekijk en beluister, gebeurt er op dat moment niets, maar tijdens uitvoeringen, bijvoorbeeld in het kader van de Zondagochtendconcerten, is het iedere keer weer prijs. Ik had het overigens laatst ook in de bioscoop bij Bohemian Rhapsody, herinner ik me."

"Ik stel voor dat we er vanavond op terugkomen bij de afsluiting van de leespraat als we een boek voor juni kiezen", kapte Johannes het onderwerp af.

"We hebben elkaar nog niet gesproken na de Provinciale Statenverkiezingen," zei Thomas. "Hoe hebben jullie die uitslagavond beleefd?"

"Ik dacht: ze leren het nooit", reageerde Johannes. "Ze herinneren zich niet de opkomst van de LPF en de chaos daarna in die partij, ze herinneren zich niet de opkomst van de PVV en de vele schandalen en